

5777

Torah from Around the World

Bedenk altijd: vreugde is niet iets bijkomstigs in je spirituele zoeken. Het is van levensbelang.

Rabbi Nachman van Bratzlav

Sjabbat 4 februari 2017 / 8 Siewat 5777, Bo, Sjemot / Exodus 10:1 - 13:16

Tanach blz. 127 - 135

Haftarah Jirmeja / Jeremia 46:13 - 28

Tanach blz. 1015 - 1016

Commentaar: Rabbijn Ismar Schorsch. Hij was van 1988 tot 2006 decaan van het Jewish Theological Seminary, het opleidingsinstituut van het Conservative/Masorti Jodendom, in New York.

vertaler: Channa Kistemaker

[Oorspronkelijke Engelse tekst](#)

Duisternis

Duisternis geeft ons een onbehaaglijk gevoel. Toen we nog kind waren, gingen we slapen met een klein lampje aan; nu we volwassen zijn, komen we liefst thuis in een huis waarin het niet helemaal donker is. We zijn bang voor wat we niet kunnen zien. Daarom beginnen we de avonddienst met het reciteren van vers 38 uit Psalm 78: „Maar Hij, Hij bleef barmhartig, verzoende onrecht, stortte hen niet in 't verderf, maar heeft telkens Zijn toorn teruggenomen en joeg het vuur van Zijn woede niet aan." Wanneer het donker van de nacht ons omhult, benadrukken wij Gods nabijheid. God trekt zich niet terug met het ondergaan van de zon.

Wij zetten het eerste *ma'ariv*-gebed (avonddienst, red.) pas in als drie sterren zijn verschenen. Het begint met het *barchoe*, de oproep om God te prijzen in een *minjan*. Maar vlak voor die oproep reciteren we zachtjes voor onszelf „*we'hoer rachoem...*” Het vers is bedoeld om onze angst voor het vallen van de nacht op te heffen. Het stelt ons gerust met het tegenovergestelde van wat wij vrezen.

Volgens de *midrasj* was Adam verslagen van angst, toen hij voor het eerst het vallen van de nacht meemaakte. De eerste Sjabbat van Gods pas geschapen wereld had 36 uur geduurd. Toen hij ten einde liep, was Adam bang dat zijn aartsvijand, de slang, hem kwaad zou doen. Om zijn angst te doen bedaren, gaf God Adam twee vuurstenen, waarmee hij vuur maakte. Tijdens de *havdala*-ceremonie aan het einde van de Sjabbat roepen wij deze eerste daad van menselijke creativiteit in herinnering door een speciale beracha te zeggen over het vuur, waarbij we God prijzen omdat hij Adam in staat stelde om het donker te verdrijven. (Beresjiet Rabba 11:2) Zo werd ook het rituele begin van *ma'ariv* met „wehoer rachoem” ingegeven door het kleine steekje van Adams oerangst, dat ons 's nachts overvalt.

De oude Egyptenaren noemden de ervaring van afwezigheid van het goddelijke „duisternis bij dag”. Hoeveel angstiger is de omkering van de natuurlijke gang van zaken! Zij aanbaden de zon niet alleen als de bron van hun welbevinden, maar ook als de dagelijkse vernieuwer van de schepping. Vanaf de tijd van het Middenrijk werd de koning vereerd als de zoon van Re, de levende belichaming van de zon. „Het mysterie van de wedergeboorte van de zon is het centrale, verlossende element in de godsdienst van de Egyptenaren.” (Jan Asman, *The Mind of Egypt*, p.209)

Het is daarom geen toeval, dat duisternis de laatste drie plagen die God over Egypte uitstort met elkaar verbindt. De sprinkhanen hullen het aangezicht van de aarde in duisternis, en de hemel erbij (Sjemot 10:5 en 10:15). De duisternis van de volgende plaag is zo dicht dat je haar kon aanraken (Sjemot 10:21-22). En het doden van de eerstgeborenen vindt plaats in het holst van de nacht. De duisternis is de voorbode van vernietiging, zelfs voor de nazaten van Ja'acov.

Terwijl de plaag van de duisternis de Egyptenaren slechts vrees aanjoeg, en de onmacht van hun opperwezen benadrukte, was hij vernietigend voor de Israëlieten. Rasji benadrukt dat God de drie dagen van opperste duisternis gebruikte om alle Israëlieten die Egypte niet wilden verlaten uit te schakelen. Zeker, Gosjen, waar de Israëlieten woonden, baadde in het zonlicht. Maar de duisternis die over de rest van Egypte lag, hield de Egyptenaren onwetend omtrent hun lot, zodat die er geen troost uit konden putten (Rasji over Sjemot 10:22).

We moeten ook niet denken dat de verliezen gering waren. Integendeel, Rasji vertelt ons later dat slechts één op de vijf Israëlieten Egypte heeft verlaten. De rest werd niet waardig bevonden om gered te worden en kwam om zonder dat hun onderdrukkers het merkten (Rasji over Sjemot 13:18).

De nacht is ook verbonden met het doden van de eerstgeborenen. Mosjé vaardigt twee bevelen uit aan zijn volk om een tragedie af te wenden: zij moeten de deurposten en bovendorpel bestrijken met het bloed van het lam en ze moeten binnen blijven. In gedenkwaardige bewoordingen geeft de *midrasj* een reden voor het tweede bevel: „Zodra de vernietiger toestemming heeft gekregen om tekeer te gaan, maakt hij geen onderscheid meer tussen de rechtvaardigen en de slechten.” (*Mechilta de Rabbi Jisjmaël*, Horowitz-Rabin ed., p.38) De Tora gebruikt in plaats van het woord voor 'vernietiger' twee keer de naam van God,

wanneer het over de tiende plaag gaat (Sjemot 12:13 en 12:23), alsof hij wil suggereren dat, wanneer Gods woede volledig ontketend wordt, elke morele onderscheiding wegvalt. De zeis van de vernietiging maait alles in één zwaai weg. In Egypte sloeg God toe terwijl de mensen zich het kwetsbaarst voelden, midden in de nacht. Vandaar het bevel aan de Israëlieten hun huizen niet te verlaten in die noodlottige nacht. Daarbuiten wachtte elke eerstgeborene hetzelfde lot.

Het is interessant dat het vers waarmee wij *ma'ariv* openen afkomstig is uit een psalm die opnieuw verhaalt over de dramatische geboorte van het volk Israël. Voor de psalmist kondigde de bijzondere bestemming zich aan in een stortvloed van wonderen die het volk Israël bevrijdde uit de slavernij en het in leven hield in de woestijn en in de tijd daarna. Toch beloonde Israël die grenzeloze goedheid keer op keer met laaghartige ondankbaarheid en verraad. Ondanks dat alles, zo blijkt uit ons vers, blijft het verbond intact.

Mededogen verzacht woede. God is bereid het opnieuw te proberen. Dat het geciteerde vers midden in de psalm staat, lijkt te impliceren dat de historische relatie tussen God en Israël draait om onbeantwoorde trouw en liefde. Het goddelijke mededogen compenseert de menselijke zwakheid. Met dezelfde redenatie wijst de Talmoed erop dat, als men de verzen telt, ons vers (Psalm 78:38) het exacte midden van het hele boek Tehilliem/Psalmen vormt, en tegelijk de meest wezenlijke Bijbelse uitdrukking is van een Ik-Gij-relatie (BT Kiddushin 30a). Alleen Gods oneindige genade kan de kloof tussen onze behoefte en onze verdienste overbruggen.

Dat vertrouwen in een barmhartige Schepper helpt ook om te verklaren waarom in het Jodendom een etmaal begint bij het vallen van de nacht. In de morgen zijn wij weliswaar op ons best, maar toch begroeten wij de nieuwe dag op het moment dat onze krachten tanen, omdat wij in het donker gewaar worden hoe het licht ons tegemoet komt. Met God aan onze kant kunnen wij het vanzelfsprekende uitdagen en het mysterie dat heel het bestaan bezielt beamen.